

Kūrybinės raiškos konkursui 2025 „Eilėraščio menas ir jo interpretacija“, skirtam profesorės Vandos Zaborskaitės atminimui

Gediminas Jokimaitis

Dovanų lobis

*Tarsi kastum žemę:
vieną ilgą žvirgžduotą vagą...
čia atvirs velėna –
tuščia ir pilka...
Tiktai retą naktį pamatysi:
Štai lobis dega! –
ir iškelt suspėsi:
kartais vienas,
kartais – talka.*

*Lyg iš seno indo...
tau sušvis tarp delnų eilėraščiai –
kažkieno sudėti
dideli ir maži pinigai...
ilgaamžiai – šie ir vieni net be saulės žėri,
tie – kiti – lig rūdies,
neilgai.*

*Tai galėsi viską
ir turėt, ir dalinti be skaičiaus:
dovanotas auksas –
nei sudils, nei mažiau švytės.
Kaip vilioji, turte!
Į pat žemės pakraštį eičiau
kur tikėčiau rasiąs,
kur tikėčiau rasiąs vilties...*

Gediminas Jokimaitis. Rasa. Vilnius: „Vaga“, 1981, p. 70

Gedimino Jokimaičio – žemininkų kartos poeto – eilėraštis iš ketvirtosios ir paskutinės poezijos knygos „Rasa“, išėjusios Lietuvoje dar poetui gyvam esant. Pomirtinė rinktinė „Žiemos bijūnai“ išleista jau po mirties 1988 m. Ir su įvadinio bičiulės profesorės Vandos Zaborskaitės straipsniu. Kaip kitaip, jei ir jo sutrumpėjusi pavardė iš padirbtų dokumentų, kuriuos dvi studijų bičiulės (Vanda Zaborskaitė ir būsimoji poeto žmona Pranutė Aukštikalnytė) nusiuntė į Jakutiją, paslėpusios už knygos viršelio. 1941 metų tremtiniui po šešerių metų pavyko pabėgti, likti

nesusektam, dirbti ir parašyti tai, ką norėjo, be duoklės vyravusiai temai. Kazys Bradūnas 1987 m. ten, Amerikoje, apie Gediminą Jokimaitį Atsisveikinimo žodyje parašė „Vienas iš tragiškos kartos“, o Lietuvai atgavus nepriklausomybę į ją pirmasis sugrįžęs prie Mačernio kapo pratęsė, kad išgyveno tiek ilgai ir už jį, per anksti žuvusį. Aiškindamasi sau apie poeto laiką, pratėsiu pamoką apie tragiškąją 1920, 1922 metų kartą, dairausi jų likimų kryžkelėje: vieni į Vakarus, kiti priverstinai į Rytus, treči į mišką, ketvirti išgyvenę be pasitraukimo, atsitraukimo. Ir Gediminas Jokimaitis atsako į klausimą, kaip išgyventi ir kurti ketvirtiesiems. Savo kartos balsu jis vienas iš daugelio pasakoja apie lobį, kuris yra iš žodžių – tai eilėraščiai. Galėtų būti ir varžtai, veržlės, juk duoną pelnėsi kaip mechanikas.

Bet už veržles nesiųstų atgal į Sibirą, nebent už eilėraščius ar patrupintą pavardę. Kliūtų ir dokumento siuntėjoms, pasilieku jų drąsą, net jaunystės šėlsną. Pasilieku ir nuo pradžios įsiskaitau, kad gyvenimas metaforiškai yra „viena ilga žvirgžduota vaga“ su daugtaškiu. Net penki sakiniai eilėraštyje juo pabaigiami. Nutylėjimas ir pasitikėjimas skaitytoju, kuris susipras, kas norėta pasakyti, juk eilėraščių rinkinys leidžiamas Brežnevo stagnacijos metais – sąstingio metais, bet jau ne taip žvarbu kaip 1947 – pabėgimo metais. Jau ne toks laikas, nors velėna atvirs „tuščia ir pilka“. Žmogaus, per daug prisitaikiusio ar išsigandusio, kapo metafora. „Degantis lobis“ primena klajojančias ugneles sakmėse, jei išsigąsi, pinigai nugarmės gilyn, nors ir bandysi prisiminti, nerasi lobio. Tiesa, galima suspėti vienam ir su talka – su bendraminčiais kaip romuviečių judėjime, kai pradėtos švęsti Rasos 1967 metais, paskui draustos, net persekiotos. Gal ir paskutinio eilėraščių rinkinio pavadinimas yra raktas į šią lietuvių šventę, juk „iš seno indo.../ tau sušvis tarp delnų eilėraščiai – kažkieno sudėti (galėtų būti tarp dainų, būtų lengviau įžvalgą patvirtinti, bet negaliu). Nors tikrai poezija iš dainų ir iš gamtos – tėvynės sinonimo, skirtumas tik toks, kad ne visi yra ilgaamžiai, dalis jų tveria tik „lig rūdies“. Ši eilėraščio eilutė yra teksto branduolys: už didelius pinigus parašytieji sulaukia rūdies, laisvieji, nors iš „mažų pinigų“, bet ilgaamžiai ir „vienai net be saulės žėri“. Tai laisvieji tekstai, slėpti (grįžęs iš tremties buvo parašęs antitarybinių eilėraščių, slėpęs stiklainyje, užkasęs žemėje) arba dovanoti („dovanotas auksas –/nei sudils, nei mažiau švytės“) patikimiausiems. Juos stiprina viltis, kad išliks, kad veiks, kad bus reikalingi, išsikasti kaip lobis. Žmogaus kūrėjo viltis įrašyta paskutiniame trečiajame posme: „Į pat žemės pakraštį eičiau,/ kur tikėčiau rasiąs,/ kur tikėčiau rasiąs vilties...“ Gedimino Jokimaičio poezijoje tai gali sietis su nepriklausomos tėvynės laisve.

Klausiu savęs, jei nežinočiau istorinio konteksto, kas būtų dovanų lobis šiandien? Susivokiu, kad tas pat, tik žodžių lavinoje ieškočiau tikrumo ir tai man būtų laisvės garantas. Ypač dabar, kai siaučia melagienos, spiečiai ne bičių, nešančių medaus. Bet tekstui reikia konteksto, ir

abu jie atsako į klausimą, kaip išgyventi pasirinkimų kryžkelėje. Ir to lobio – eilėraščių – ieškantiems užtenka.

Šaltiniai

1. Gediminas Jokimaitis. Rasa. Vilnius: „Vaga“, 1981, p. 70.
2. Gediminas Jokimaitis. Žiemos bijūnai. Vilnius: „Vaga“, 1988, p.160-161.

Literatūra

1. Vaitkevičius Vladas. Gediminas Jokimaitis – Tylos, gamtos ir dvasios gelmių bei grožio poetas. In: <https://www.kaunorasytojai.lt/naujienos/vladas-vaitkevicius-gediminas-jokimaitis-tylos-gamtos-ir-dvasios-gelmiu-bei-grozio-poetas/>
2. Zaborskaitė Vanda. Gyvenimas poezijoje. In: Gediminas Jokimaitis. Žiemos bijūnai. Vilnius: „Vaga“, 1988, p. 5-18.
3. Zaborskaitė Vanda. Autobiografijos bandymas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, p. 95.